

ACTUALITATEA BISERICESCĂ ȘI ECUMENICĂ CHURCH AND ECUMENICAL NEWS

Centrul de dezvoltare pentru școlari, un posibil model de educație pentru viață

Lect. Dr. Carmen Maria CHIȘIU*

Rezumat:

Centrul de dezvoltare pentru școlari este destinat școlarii din învățământul primar, începând cu clasa pregătitoare, până la clasa a patra, în grupuri eterogene ca vârstă, pe considerentul că viața presupune relaționare și comunicare cu parteneri de vârste diferite. Centrul își propune să răspundă la câteva necesități ale elevilor, ale părinților acestora și ale sistemului de învățământ, având ca scop formarea copiilor pentru viață. Comunitatea de învățare pe care v-o propunem, pornește de la filozofia pedagogiei Montessori, cu organizare de activități centrate spre cele 9 inteligențe ale teoriei inteligențelor multiple – Howard Gardner – și printr-o abordare a educației pornind de la teoria psihologiei umaniste. Climatul psihoafectiv, modul de organizare a activităților și strategiile de învățare folosite, vor construi o școală care are ca menire dezvoltarea potențialului individual al copiilor, crearea unui mediu care să sprijine formarea pentru viață, dezvoltarea armonioasă a personalității elevilor.

Cuvinte-cheie:

centru de dezvoltare, educație pentru viață, educație non-formală, educația nouă, pedagogia Montessori, teoria inteligențelor multiple

Fundamentarea necesității centrului

Centrul de dezvoltare pe care vi-l propunem, dorește să acopere câteva necesități ale elevilor, ale părinților acestora și ale sistemului de învățământ:

* Dr. Carmen Maria Chișiu, lector la Universitatea *Lucian Blaga* din Sibiu. E-mail: carmen-mariachisiu@yahoo.com

- supravegherea și cuprinderea copiilor din clasele primare, în intervalul 6-11, într-un program plăcut și util;
- asigurarea unui program de după-masa echilibrat, centrat pe nevoile elevului (hrănire, tip de activitate);
- pregătirea temelor pentru a doua zi;
- depistarea și exersarea aptitudinilor artistice, dar și teoretic-științifice, prin activități de excelență.

Centrul de dezvoltare pentru școlari își va desfășura activitatea având ca reper teoria educației libere, ramura principală a educației noi, cea mai radicală în proclamarea dezvoltării libere a copilului și a nonintervenționismului pedagogic, care cere educatorului „*să lase natura să lucreze liniștit și încet*”.

Este cunoscut faptul că prin educație trebuie să i se ofere fiecărui elev posibilitatea de a-și forma o traiectorie proprie, în conformitate cu capacitățile individuale ale fiecăruia, având ușile deschise pentru toți aceia care au nevoie de educație, instruire și integrare socială, încercând să suplinească în unele cazuri izolarea și nivelul scăzut de educație al părinților, iar în altele, să dezvolte și să valorifice aptitudinile deosebite ale acestora.

Cerințele societății contemporane se orientează din ce în ce mai mult spre instituții care pot să asigure diversificarea și abordarea individuală a traseelor educaționale, fără a face din elev un individualist, ci o persoană în stare să își dezvolte și să-și valorifice potențialul prin comunicare și cooperare cu cei din jur.

Având ca punct de plecare varietatea situațiilor de învățare, gradul diferit de intenționalitate acțională a acestora și distincția dintre acțiunile și influențele educative, cel mai ușor de transpus în realitate proiectul nostru considerăm a fi o instituție care să asigure educație pe latura nonformală.

Educația nonformală a fost definită ca fiind orice activitate educațională, intenționată și sistematică, desfășurată de obicei în afara școlii tradiționale, al cărei conținut este adaptat nevoii individului și situațiilor speciale, în scopul maximizării învățării și cunoașterii și minimalizării problemelor cu care se confruntă acesta în sistemul formal (stresul notării în catalog, disciplina impusă, efectuarea temelor etc.¹).

Centrul pe care îl propunem spre realizare se ocupă de această formă a educației, propunând activități conexe, organizate de un colectiv didactic, într-un cadru instituționalizat, dar situat în afara școlii, activități în acord cu cele nouă fațete ale inteligențelor multiple, organizate urmând specificul alternativei Montessori și abordând educația din perspectiva teoriei psihologiei umaniste.

Programul copiilor includ pe lângă activitățile din spațiile centrului, vizionări de expoziții, spectacole, filme, vizite, excursii, drumeții, activități turistice, menite să asigure o dezvoltare complexă, o formare a tinerilor pentru viață.

¹ C. Chișiu, *After school și școala altfel*, Ed. Universității „L. Blaga”, Sibiu, 2012, p. 7-8.

Structura arhitecturală, organizarea atelierelor și a centrelor trebuie să asigure realizarea obiectivelor educației nonformale:

- lărgirea și completarea orizontului de cunoaștere;
- îmbogățirea cunoștințelor din anumite domenii;
- asigurarea cadrului de exersare și cultivare a unor aptitudini;
- destinderea participanților și petrecerea organizată a timpului liber, în scopul formării personale;
- orientarea școlară și profesională.

Relația dintre educația formală (desfășurată în școală) și educația nonformală (desfășurată în centru) este de complementaritate, sub raportul conținutului, al formelor de organizare și de realizare.

În centrul de dezvoltare, copiii vin pe de o parte să-și consolideze învățarea – realizată la orele de la școală, prin programul de after-school asigurat de cadre didactice în sala special amenajată, și, în al doilea rând, să-și depisteze și să-și cultive aptitudinile, prin activități de descoperire, cercetare, studiu individual sau dirijat, în cadrul atelierelor. ,

Educația în cadrul centrului prezintă avantajul unui spațiu instructiv-educativ mult mai flexibil decât cel strict școlar, oferind astfel individului o mai mare libertate de acțiune, permițând o mai bună selectare a informațiilor și a experiențelor de învățare, resimțite ca necesare de către cei care se instruiesc, sub îndrumarea cadrelor didactice special formate.

Urmând activitatea în centrul de dezvoltare, copiii vor fi în mai mică măsură expuși riscurilor educației informale (educația pe care o oferă strada, mass-media)².

Politica educațională și necesitatea activității nonformale: extrașcolar, extracurricular, after-school

Secolul XXI a marcat un punct de turnură în evoluția conceptelor de educație formală și nonformală, aflate din ce în ce mai frecvent în centrul discursului educațional internațional. În plan european, inițiativa promovării aparține Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei care a elaborat o recomandare adresată statelor membre³.

În consecință, activitatea extrașcolară, extracurriculară reprezintă spațiul aplicativ care permite transferul și aplicabilitatea cunoștințelor, abilităților, com-

² Studiile din domeniu demonstrează că tulburările de comportament, comportamentul deviant, sunt mai frecvente la copiii asupra cărora educația formală și cea nonformală nu au avut un impact puternic, ei găsiindu-și locul și simțindu-se valorizați în mediul informal, ca rezultat al educației străzii.

³ În 30 aprilie 2003, la nivel european a fost elaborată o recomandare a Consiliului Europei prin Comitetul de Miniștri, adresată statelor membre, care menționează direcțiile de acțiune referitoare la recunoașterea statutului echivalent al activității educative școlare și extrașcolare cu cel al educației formale din perspectiva contribuției egale la dezvoltarea personalității copilului și a integrării lui sociale.

petențelor dobândite în activitatea școlară. Prin formele sale specifice, activitatea extrașcolară, extracurriculară dezvoltă gândirea critică și stimulează implicarea tinerei generații în actul decizional în contextul respectării drepturilor omului și al asumării responsabilităților sociale, realizându-se, astfel, o simbioză constructivă între componenta cognitivă și cea comportamentală⁴.

Atenția pe care ar trebui să o acordăm abordării unitare a activității educative extrașcolare, extracurriculare pornește de la premiza că abordarea educațională complementară, formal – nonformal, asigură plus valoarea sistemului educațional. Astfel, se valorifică rolul definitoriu pe care educația îl exercită în pregătirea tuturor copiilor pentru a deveni cetățeni activi, într-o societate dinamică, în continuă schimbare, contribuind totodată la procesul permanent de îmbunătățire a calității vieții.

Această abordare este absolut necesară în contextul unor schimbări complexe la nivelul vieții de familie, al pieței forței de muncă, al comunității, al societății multiculturale și al globalizării, prin aplicarea modelului diversității prin inițierea de proiecte în care să fie implicați elevi, cadre didactice pe diferite specializări, parteneri educaționali, părinți, reprezentanți media și ai comunității.

Cadrul activității educative extrașcolare, extracurriculare constituie spațiul capabil de a răspunde provocărilor societății actuale, în sensul în care conceperea flexibilă a acesteia permite o continuă actualizare a conținutului învățării și a metodelor didactice centrate pe elev, precum și o monitorizare și evaluare de calitate a rezultatelor învățării. Totodată, particularitățile specifice facilitează implementarea noii abordări didactice prin care elevul devine resursă, producător, lider de opinie, deci participant activ.

Pentru a stimula dezvoltarea cognitivă, spirituală, interpersonală și socială, activitatea educativă școlară și extrașcolară, extracurriculară are mereu în atenție nevoia de adaptare la cerințele individuale, diverse ale tuturor copiilor, la interesele de cunoaștere și potențialul lor. Contextele create de diversele modalități de concretizare a acestui tip de educație în cadrul centrului: proiecte, manifestări punctuale, aplicații tematice etc., oferă posibilitatea abordărilor interdisciplinare, cross-curriculare și exersarea competențelor și abilităților de viață într-o manieră integrată, de dezvoltare holistică a personalității.

Cu atât mai mult educația extrașcolară, extracurriculară, care beneficiază de un context mai flexibil, poate contribui la realizarea acestei schimbări⁵.

Aceste schimbări nu se vor putea realiza numai la nivelul sistemului de învățământ, ci vizează și zona de iradiere a influenței: familiei, societății civile, comunității. Valorificarea mecanismelor și instrumentelor coerente de acțiune existente și crearea de noi rețele specializate în diverse subcomponente ale activității educa-

⁴ C. Chișiu, *After school și școala altfel*, p. 10-15.

⁵ *Ibidem*, 2012, p. 16.

tive școlare și extrașcolare, extracurriculare, vor avea ca rezultat ridicarea calității actului educațional.

Centrul de dezvoltare propus, prin programul și specificul lui, este deschis la orice oră pentru participarea părinților, reprezentanților comunității locale și ai comunității educaționale. De asemenea, vor fi organizate activități de formare pentru partenerii educaționali: părinți, profesori din școlile de unde provin elevii, reprezentanți ai comunității educaționale și ai comunității locale.

Una din modalitățile de realizare a acestor schimbări o reprezintă crearea centrelor de dezvoltare, de care tocmai ne ocupăm, aceste nuclee de acțiune formate din elevi, cadre didactice, reprezentanți ai organizațiilor nonguvernamentale, economice, ai administrației locale și comunității. Această practică are menirea de a transforma educația, în ansamblul ei, în promotorul progresului la nivel local.

Prin satisfacerea dorințelor și intereselor de cunoaștere a copiilor, sistemul educațional va deveni centru resursă de dezvoltare a comunității locale.

De la școală la comunitatea de învățare. Caracterizare a activității Centrului de dezvoltare pentru școlari

Pentru tipul de educație propus, avem nevoie de medii de învățare altfel gândite, altfel construite, altfel organizate.

Centrul de dezvoltare pentru școlari este destinat școlarii din învățământul primar, începând cu clasa pregătitoare și până la clasa a patra, în grupuri eterogene ca vârstă, pe considerentul că viața presupune relaționare și comunicare cu parteneri de vârste diferite. În pedagogia Montessori, se consideră că cel mai bun educator pentru un copil este, adesea, un copil puțin mai mare care stăpânește o anumită deprindere.

Spațiul pe care îl propunem, pornește de la paradigma exprimată prin ideile curentului Educația nouă, cu organizarea spațiului în manieră Montessori, cu ancorare în teoria inteligențelor multiple și cu abordarea învățării conform psihologiei umaniste.

Propunem 6 ateliere de lucru, pornind de la ideile susținute de Sistemul sau planul Dalton, cunoscut ca sistem al muncii didactice pe laboratoare și cabinete școlare, renunțând la predare, în sine, dând prilej copilului să-și construiască propria învățare prin experimente personale, precum și ale Planului Winnetka, care are în vedere aptitudinile copilului și se caracterizează prin organizarea instruirii prin individualizarea muncii. Fiecare atelier are câteva centre de interes susținute teoretic de sistemul Decroly sau sistemul centrelor de interes, din curentul Educația nouă.

Acestea sunt:

- Atelierul pentru activități verbal-lingvistice, cu centre pentru limba română, creație, limbi moderne: limba germană, limba engleză, limba chineză;

- Atelierul pentru logică, matematică și științe, cu centre de interes pentru activități de matematică și logică, centrul de interes pentru științe ale naturii: fizică, chimie, astronomie, biologie, și centrul de interes pentru: istorie-geografie;
- Atelierul pentru dezvoltare personală, în care se vor desfășura copii cu orientare spre inteligența interpersonală, intrapersonală și existențială;
- Atelierul pentru muzică;
- Atelierul de mișcare, ritm și chinestezie;
- Atelierul pentru activități manuale, arte plastice, arhitectură, construcții cu centrul de interes pentru creație, unde se vor desfășura copiii cu inteligența corporal-chinestezie și vizual-spațială.

Specificul activității din acest centru este susținută și de **Pedagogia Acțiunii**⁶.

De asemenea, centrul va cuprinde spații auxiliare în care copiii, alături de profesori, colegi, părinți, desfășoară activități conexe: săli pentru activități de pregătire a temelor de casă și alte activități specifice nivelului de vârstă al copiilor, chiar și joacă. Intervalul în care școlarii își pregătesc temele nu este impus. Fiecare știe însă că până la plecare va trebui să ofere atenție acestei activități, care se va desfășura sub supravegherea și îndrumarea cadrelor didactice și a școlărilor mai mari. Școlarul are dreptul să-și aleagă timpul și ordinea în realizarea temelor de casă, dar este responsabil de rezultatele școlare obținute. Sunz necesare:

- sală de servire a mesei. Fiecare școlar își va lua caserola cu mâncare, va face ordine, va spăla tacâmurile și va lăsa spațiul pregătit pentru următorul coleg.
- sală de odihnă, pe care o vor folosi cei care simt nevoia sa se odihnească pe saltele sau fotolii;
- sală multifuncțională sau sală festivă, capabilă să găzduiască o gamă variată de activități și conformații spațiale;
- centru de documentare și informare, fiind o bibliotecă multimedia gândită la nivelul copilului, astfel încât să răspundă cât mai fidel nevoilor acestuia;
- atriumul gândit ca o continuare a spațiului public exterior, care în timpul sezonului rece este închis, în care sunt plante, bănci, mese de lucru și în care se pot desfășura activități libere sau sub îndrumarea cadrelor didactice;
- sală vestiar și de corespondență între părinți și profesori, în care fiecare elev are un dulap. Există un caiet de observare psihopedagogică, pe

⁶ Pedagogia acțiunii – Orientare pedagogică, din curentul Educația nouă, care încearcă o extindere a îndeletnicirilor practice în învățământ. A fost lansată de pedagogul german W.A. Lay, în 1911, prin lucrarea *Die Tatschule (Școala faptei)*.

care operează atât părinții, cât și profesorii. Aici sunt consemnate detalii legate de timpul pe care copiii îl acordă fiecărui centru de stimulare, pregătirii temelor de casă, activităților de grădinarit și în aer liber, atitudini și aptitudini manifestate.

În spațiul din jurul clădirii sunt amenajate următoarele:

- gradină perenă, cu pomi fructiferi, gazon, straturi cu legume și flori, o fântână arteziană, animale: rațe, găște, iepuri, spațiu în care copiii desfășoară munci ușoare și își vor completa cunoașterea dobândită în laboratorului de științe.
- un teren de sport, cu o suprafață pentru activități recreative și jocuri în aer liber, prevăzut cu bănci dispuse în forma amfiteatrului, pentru participare la activități demonstrative;
- un spațiu prevăzut cu bănci dispuse în semicerc, pentru activități de dezbateri și dialog.

Fundamentarea teoretică a existenței acestui spațiu este oferită de **Metoda Cousinet**⁷.

În cele 6 ateliere, copiii se vor desfășura în grupuri eterogene, conform specificului Montessori, învățând unii de la alții, sprijinindu-se reciproc și solicitând ajutorul profesorului doar când nu reușesc singuri. În fiecare atelier își desfășoară activitatea trei-patru cadre didactice: profesori și asistenți. Aceștia nu au un loc al lor, special amenajat pentru ei. Ei fac parte din mediul pregătit în care școlarii se desfășoară și în care intervin de fiecare dată când sunt solicitați de către școlari, satisfăcând rolurile de: observator, resursă educațională, modelator, facilitator, designer al mediului.

Spațiile sunt mari, aerisite, cu suprafețe cuprinse între 40 și 70 metri pătrați, în care copiii se pot mișca liber, luminoase, dotate cu materiale atractive, plăcut colorate, ușor de manipulat de către școlari, care dau prilej copiilor să învețe experimentând.

Copiii au acces direct la etajerele construite pe măsura lor, cu obiecte atractive, care răspund principului „controlul erorilor”⁸. Pereții dinspre holuri oferă totală transparență vizuală, activitatea desfășurându-se fără să fie perturbată de cei care doresc să vizualizeze activitatea. E o garanție în plus a deschiderii pe care centrul o manifestă față de comunitate.

Pentru un management personal eficient, copilul trebuie să învețe să-și identifice erorile, să-și corecteze greșelile, să producă o schimbare pentru a regla mersul evenimentelor.

⁷ Metoda Cousinet – orientare a curentului Educația nouă, care presupune ca educația se realizează prin munca liberă a copilului, prin cooperare în cadrul unor grupuri de lucru, în care regulile de comportare exprimă chiar cerințele cooperării. Metoda a fost prezentată pentru prima oară în lucrarea „Une methode de travail libre par groups” (1943).

⁸ C. Chișiu, *Alternative educaționale*, Ed. Universității „L. Blaga”, Sibiu, 2011, p. 46.

Mobilierul este de dimensiuni diferite, pentru a asigura confortul fizic⁹.

Fiecare copil își poate alege centrul la care vrea să lucreze, după ce finalizează temele ce trebuie pregătite pentru a doua zi. Dacă profesorul observă că școlarul nu are înțelese conținuturile predate la școală și întâmpină probleme, îi va propune activități în cadrul centrelor pentru a-și lămurii neînțelegerile, folosind predarea în trei etape, specifică alternativei Montessori.

Centrul este conceput ca fiind un spațiu benefic și pentru copiii cu nevoi speciale. Faptul că respectă ritmul propriu al fiecărui copil, nevoile proprii, particularitățile individuale, face să fie un spațiu în care această categorie se regăsește, fără a se simți stigmatizată datorită diferențelor dintre ei și ceilalți.

Având ca fundament teoretic **Programul Parkway**¹⁰, unele activități de după masă se desfășoară în grupuri mici, în care elevii lucrează la organizarea unor proiecte, în parte în mediul natural, dar și în biblioteci, muzee, teatre, instituții specifice educației nonformale.

Concluzii

Scopul acestui centru este determinat de nevoile societății în care trăim, de nevoia de a crește copii flexibili, care pot să se armonizeze cu tot ce providența ne dă, indivizi care trăiesc împacăți cu ei, cu cei din jur și cu providența, indivizi dispuși să-și folosească propriile forțe, principii, valori pentru a spori starea de bine reciproc, indivizi inteligenți emoțional, indivizi cu comportament de om creștin.

Centrul propune o educație centrată pe copil, pe disponibilitățile lui native, pe interesele și nevoile lui, valorificate pentru a răspunde cerințelor societății.

Comunitatea de învățare pe care v-o propunem, pornește de la filozofia pedagogiei Montessori, cu organizarea activității centrate spre cele 9 inteligențe ale teoriei inteligențelor multiple – Howard Gardner – și printr-o abordare a educației pornind de la teoria psihologiei umaniste.

Organizat pe teoria inteligențelor multiple asigură condiții de dezvoltare, în egală măsură, copiilor cu predispoziții și interese pentru matematică, cât și pentru limbi, muzică și ritm, mișcare, abilități senzoriale și kinestezice, copiilor cu nevoi de comunicare inter și intrapersonală, pentru a-i învăța să trăiască în armonie cu ei și cu cei din jur, să se bucure de viață, pentru a învăța din jur, prin ceea ce numim curriculum ascuns, să trăiască frumos.

Evident, nu ne facem iluzia că practica educațională specifică timpului pe care îl trăim poate fi schimbată prin aplicarea unor teorii. Schimbările țin în primul

⁹ M. Montessori, *Descoperirea copilului*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 90.

¹⁰ PROGRAMUL PARKWAY – program pedagogic experimental, desfășurat la Philadelphia în anii '70 ai secolului trecut, orientare recunoscută și sub numele de „metoda parcurilor”, pentru că propunea în locul organizației școlare, parcurile, unde activitățile se desfășurau în aer liber.

rând de comanda socială. Psihologia și pedagogia, ca științe, pot oferi perspectiva critică și baza explicativă pentru anumite variante aplicative. Însă ideile trebuie să apară, să se maturizeze, să găsească un mediu favorabil, ca apoi să poată deveni realitate.

În mica școlaritate se debutează în formarea respectului de sine și față de cei din jur, a atitudinii pozitive față de muncă, a responsabilității, a unor deprinderi elementare de comunicare, de relaționare. Bazele comportamentale puse în această etapă de vârstă, devin obișnuite de viață.

Activitățile din cadrul centrului sunt cele care dispun de timpul și mediul propice inițierii acestor deprinderi. Exercițiile de intercunoaștere și autocunoaștere din atelierul de dezvoltare personală, pot favoriza deprinderile de integrare a copilului în grup, prin identificarea locului confortabil lui, adaptat potențialului și nevoilor personale.

Centrul de dezvoltare pentru școlari ar putea rezolva în comunitate problema violenței. Violența apare atunci când mediul pune obstacole în calea creșterii psihice naturale sau când din mediu lipsesc stimulii necesari în fiecare perioadă a acestei creșteri.

Centrul de dezvoltare pentru școlari este gândit în așa fel încât să atragă și prin arhitectura, prin spiritul practic, prin ergonomismul construcției și amenajării, cu culori vii, ce produc un mediu prietenos și funcțional, în același timp, un mediu propice pentru a fi model de bunăstare, care poate fi învățată.

Copiii vor găsi un loc care îi reprezintă. Vor găsi spații pregătite special pentru ei, pentru nevoile și interesele lor. Mobilierul și obiectele sunt de dimensiuni diferite și atractive prin coloritul și designul lor. Înconjuțați de esteticul mediului, de esteticul faptelor, vor învăța să prețuiască și să contribuie la frumosul și la binele din jur.

În centrul propus, modul de organizare, precum și climatul bazat pe: înțelegere și toleranță, definesc un loc în care copiii cresc în dragoste și iubire față de semenii, față de ei înșiși și față de Dumnezeu. Vor crește în stare de împăcare cu ei și cu cei din jur, pregătiți să participe la realizarea unei societăți bazate pe principiile moralei, a moralei creștine.

Un astfel de centru poate fi construit prin efortul conjugat al mai multor instituții direct răspunzătoare de educație: inspectorate, școli, departamente educaționale și, nu în ultimul rând, biserica, fiecare și toate la un loc interesate de a pune bazele unei altfel de educații, mai aproape de sufletul copilului și mai aproape de nevoile societății.

Climatul psihoafectiv, modul de organizare a activităților, strategiile de învățare folosite, le dorim întrunite într-o școală care deși e nouă, nu are altă menire decât ceea ce ar fi dorit Abraham Lincoln pentru fiul lui în urmă cu mai bine de 150 de ani.

Abraham Lincoln¹¹ adresează o scrisoare profesorului fiului său, în care nu cere altceva decât ceea ce am dori pentru copiii noștri în sec. XXI: o învățare care respectă ritmul copilului; adică propune o învățare cu scopul de a dezvolta gândirea critică, responsabilitatea, respectul, independența.

Iată o parte a scrisorii:

„Așa că, dragă profesore, ia-l te rog de mână și învață-l lucruri pe care va trebui să le știe, învățându-l însă încetul cu încetul, dacă se poate.

Tratează-l cu blândețe, însă nu îl ține întotdeauna la adăpostul brațelor tale, deoarece doar testul focului este cel care dă oțelul de bună calitate.

Lasă-i curajul de a fi nerăbdător; lasă-i răbdarea de a fi curajos. Învață-l să aibă o încredere sublimă în el însuși, fiindcă atunci va avea întotdeauna o încredere sublimă în omenire și în Dumnezeu”¹².

¹¹ Abraham Lincoln(1861-1865) – al șaisprezecelea președinte al Statelor Unite ale Americii și primul președinte republican.

¹² <http://www.financiarul.ro/2013/11/11/scrisoarea-lui-abraham-lincoln-catre-profesorul-fiului-lui/>